

ABREVIERI	5	
INTRODUCERE	7	
CAPITOLUL 1		
CONSIDERAȚII INTRODUCTIVE PRIVIND DREPTUL LA UN PROCES ECHITABIL, DREPTUL LA APĂRARE ȘI EGALITATEA ARMELOR		14
Secțiunea 1. Procesul echitabil și cerințele acestuia	14	
1.1. Dreptul la un proces echitabil. Convenția Europeană a Drepturilor Omului și procesul penal român	14	
1.2. Cerințele dreptului la un proces echitabil în viziunea art. 6 din Convenție	20	
a) Dreptul de acces la o instanță instituită de lege, independentă și imparțială	21	
b) Contradictorialitatea	24	
c) Prezența personală la proces și judecata publică	25	
d) Apărarea împotriva provocării	28	
e) Dreptul la tăcere și privilegiul împotriva autoacuzării	29	
f) Prezumția de nevinovăție	33	
g) Termenul rezonabil	34	
h) Motivarea hotărârilor judecătorești	35	
Secțiunea 2. Dreptul la apărare și cerințele acestuia	38	
2.1. Dreptul la apărare. Convenția Europeană a Drepturilor Omului și procesul penal român	38	
2.2. Conținutul dreptului la apărare	40	
a) Autoapărarea și asistența juridică calificată	41	
b) Dreptul la informare	46	
c) Dreptul de a beneficia de timpul și facilitățile necesare pregătirii apărării	53	
d) Dreptul la apărare și administrarea probelor	58	
e) Asistența gratuită din partea unui interpret	64	
2.3. Particularități ale dreptului la apărare în cazul persoanelor vulnerabile	68	
2.4. Apărarea terților în procesul penal. Măsurile asigurătorii și confiscarea	72	
Secțiunea 3. Principiul egalității armelor	81	

3.1. Egalitatea armelor – Convenția Europeană a Drepturilor Omului și procesul penal român	81
3.2. Manifestarea la origini a egalității procesuale între acuzat și procuror, oponenti în cadrul procesului penal.....	87
3.3. Contradictorialitatea procesului – cerință a egalității procesuale și a dreptului la apărare	91
3.4. Relația de interdependență existentă între principiul egalității armelor și dreptul la apărare	93
a) Efectivitatea asistenței juridice – garanție a egalității de arme	93
b) Contrabalansarea puterii acuzării prin informarea acuzatului și prin acordarea timpului și facilităților necesare pentru pregătirea apărării.....	95
c) Egalitatea procedurală și administrarea probelor.....	96
d) Asigurarea efectivității dreptului la informare prin asistența gratuită din partea unui interpret	98

CAPITOLUL II

REFLECTAREA EGALITĂȚII ARMELOR ȘI A DREPTULUI LA APĂRARE

ÎN CURSUL URMĂRIIRII PENALE.....	99
Secțiunea 1. Modalități ale apărării.....	99
1.1. Apărarea prin propria persoană.....	100
a) Garanții procesuale ale apărării prin propria persoană.....	100
b) Compatibilitatea dreptului la realizarea apărării prin propria persoană cu instituția asistenței juridice obligatorii.....	103
1.2. Asistența calificată.....	106
a) Nașterea dreptului la asistență juridică. Garanții ale dreptului la apărare recunoscute persoanei conduse administrativ la sediul poliției	110
b) Alegerea apărătorului, limitele și calitatea apărării.....	114
c) Facilitarea comunicării libere în raportul avocat-client și respectarea secretului profesional.....	122
d) Drepturile avocatului suspectului sau inculpatului	126
1.3. Reprezentarea.....	131
Secțiunea 2. Dreptul la informare	133
2.1. Delimitarea imperativului protecției împotriva sesizărilor mincinoase de dreptul subiectului represiunii de a fi informat în cursul urmăririi penale	133
2.2. Accesul la dosar.....	143

Secțiunea 3. Respectarea dreptului la apărare în administrarea probelor și egalitatea armelor	146
3.1. Dreptul la administrarea probelor în apărare și cenzurarea acestora de către acuzare	146
3.2. Valențe ale contradictorialității în cursul urmăririi penale	150
3.3. Ascultarea suspectului <i>de facto</i> . De la martor la acuzat este un singur pas	152
a) Subiecții dreptului la tăcere și la neautoincriminare	152
b) Garanții procesuale aferente dreptului la tăcere. Sancțiuni și remedii specifice.....	158
c) Dreptul martorului la tăcere vs. mărturia mincinoasă	166
3.4. Ascultarea martorilor	171
a) Martorul protejat.....	171
b) Martorul denunțator	178
3.5. Audierea persoanei vătămate	181
a) Impactul transpunerii în dreptul intern a standardului minimal de protecție a victimelor stabilit prin Directiva 2012/29/UE asupra drepturilor apărării.....	181
b) Audierea anticipată	184
c) Manifestarea egalității procesuale prin dreptul de a adresa întrebări și de a participa la audierea persoanei vătămate	185
3.6. Garanții procedurale recunoscute suspectului sau inculpatului cu ocazia efectuării percheziției.....	187
3.7. Garanții procedurale recunoscute suspectului sau inculpatului cu ocazia efectuării cercetării la fața locului și a reconstituirii.....	194
3.8. Metodele autorizate de supraveghere și drepturile apărării	196
a) Limitele supravegherii impuse pentru respectarea dreptului la apărare.....	196
b) Informarea subiectului măsurii de supraveghere și accesul la probe.....	205

CAPITOLUL III

REFLECTAREA EGALITĂȚII ARMELOR ȘI A DREPTULUI LA APĂRARE ÎN CURSUL PROCEDURII DE CAMERĂ PRELIMINARĂ.....	215
Secțiunea 1. Precedente legislative ale camerei preliminară în sistemul de drept românesc și aspecte de drept comparat	215
1.1 Premisele reglementării instituției camerei preliminară	215

1.2. Precedente legislative ale camerei preliminară în sistemul de drept românesc.....	217
1.3. Aspecte de drept comparat.....	219
Secțiunea 2. Contradictorialitate, oralitate și acces la justiție în camera preliminară.....	224
Secțiunea 3. Dreptul la informare	233
3.1. Comunicarea drepturilor și a actului de sesizare	235
3.2. Comunicarea actului de sesizare remediat.....	240
3.3. Conținutul actului de sesizare	245
a) Descrierea faptei și claritatea acuzației	247
b) Probele și caracterul complet al urmăririi penale	251
Secțiunea 4. Dreptul de a beneficia de timpul și înlesnirile necesare pregătirii apărării.....	257
4.1. Dreptul de a beneficia de timpul necesar pentru formularea cererilor și invocarea excepțiilor	257
4.2. Dreptul la amânarea cauzei în vederea pregătirii apărării.....	261
Secțiunea 5. Eficiența asistenței juridice din oficiu.....	263
Secțiunea 6. Respectarea dreptului la apărare în administrarea probelor și egalitatea armelor	265
6.1. Definirea obiectului camerei preliminară sub aspectul legalității administrării probelor	265
6.2. Informațiile clasificate. Concilierea imperativului protecției informațiilor secrete de stat cu dreptul la apărare și egalitatea armelor	266
a) Natura juridică a informațiilor clasificate.....	266
b) Contestarea informațiilor clasificate	270
c) Condiționări ale accesului la informațiile clasificate	272
6.3. Contestarea procedeele probatorii intruzive.....	279
6.4. Accesul la probe pentru dovedirea obiectului camerei preliminară	284
6.5. Sancțiuni ale încălcării egalității procesuale și dreptului la apărare în administrarea probelor	288

CAPITOLUL IV

REFLECTAREA EGALITĂȚII ARMELOR ȘI A DREPTULUI LA APĂRARE

ÎN CURSUL JUDECĂȚII ÎN PRIMĂ INSTANȚĂ ȘI ÎN CĂILE DE ATAC	297
Secțiunea 1. Dreptul la informare	297
1.1. Citirea actului de sesizare al instanței și cunoașterea acuzației penale	297

1.2. Remedierea neregularităților rechizitoriului în cursul judecării. Interpretarea hotărârii Curții de Justiție a Uniunii Europene pronunțată în cauza <i>ZX și Spetsializirana prokuratura (Parchetul Specializat, Bulgaria)</i> , cererea nr. C-282/20.....	300
Secțiunea 2. Dreptul de a beneficia de timpul și înlesnirile necesare pregătirii apărării. Schimbarea încadrării juridice a faptei în cursul judecării	314
2.1. Punerea în discuție și informarea inculpatului cu privire la noua încadrare juridică a faptei.....	315
2.2. Dreptul la pregătirea apărării anterior schimbării încadrării juridice a faptei.....	317
2.3. Dreptul la pregătirea apărării în raport cu noua încadrare juridică a faptei.....	317
Secțiunea 3. Dreptul inculpatului de a fi prezent la judecată.....	321
3.1. Participarea inculpatului la judecată prin videoconferință	321
3.2. Judecata <i>in absentia</i>	323
3.3. Egalitatea procesuală văzută din perspectiva participării la judecată	326
Secțiunea 4. Respectarea dreptului la apărare în administrarea probelor și egalitatea armelor	330
4.1. Valențele principiului nemijlocirii și unicitatea completului de judecată	330
4.2. Exercițarea drepturilor apărării în cadrul procedurii abreviate a recunoașterii învinuirii. Condiționarea accesului la efectul substanțial de recunoașterea în totalitate a faptelor. Acces la probe.....	339
Secțiunea 5. Dreptul inculpatului de a fi ascultat.....	343
5.1. Semnificația ultimului cuvânt al inculpatului și dreptul de a fi ascultat.....	343
5.2. Motivarea hotărârilor judecătorești – garanția dreptului de a fi ascultat.....	345
Secțiunea 6. Accesul la căile de atac și dublul grad de jurisdicție în materie penală	352
CONCLUZII	358
BIBLIOGRAFIE.....	373

colecția monografii

ALEXANDRINA-MIRELA PERIAN

**EGALITATEA ARMELOR ȘI RESPECTAREA
DREPTULUI LA APĂRARE ÎN CURSUL
PROCESULUI PENAL**

ALEXANDRINA-MIRELA PERIAN

**EGALITATEA ARMELOR
ȘI RESPECTAREA DREPTULUI
LA APĂRARE ÎN CURSUL
PROCESULUI PENAL**

Universul Juridic
București
- 2024 -

Capitolul 1

Considerații introductive privind dreptul la un proces echitabil, dreptul la apărare și egalitatea armelor

Secțiunea 1. Procesul echitabil și cerințele acestuia

1.1. Dreptul la un proces echitabil. Convenția Europeană a Drepturilor Omului și procesul penal român

Convenția Europeană a Drepturilor Omului consacră dreptul la un proces echitabil în cuprinsul art. 6, cu următorul conținut: „1. Orice persoană are dreptul la judecarea în mod echitabil, în mod public și într-un termen rezonabil a cauzei sale, de către o instanță independentă și imparțială, instituită de lege, care va hotărî fie asupra încălcării drepturilor și obligațiilor sale cu caracter civil, fie asupra temeiniciei oricărei acuzații în materie penală îndreptate împotriva sa. Hotărârea trebuie să fie pronunțată în mod public, dar accesul în sala de ședință poate fi interzis presei și publicului pe întreaga durată a procesului sau a unei părți a acestuia, în interesul moralității, al ordinii publice ori al securității naționale într-o societate democratică, atunci când interesele minorilor sau protecția vieții private a părților la proces o impun, sau în măsura considerată absolut necesară de către instanță, atunci când, în împrejurări speciale, publicitatea ar fi de natură să aducă atingere intereselor justiției. 2. Orice persoană acuzată de o infracțiune este prezumată nevinovată până ce vinovăția sa va fi legal stabilită. 3. Orice acuzat are, în special, dreptul: a. să fie informat, în termenul cel mai scurt, într-o limbă pe care o înțelege și în mod amănunțit, asupra naturii și cauzei acuzației aduse împotriva sa; b. să dispună de timpul și de înlesnirile necesare pregătirii apărării sale; c. să se apere el însuși sau să fie asistat de un apărător ales de el și, dacă nu dispune de mijloacele necesare pentru a plăti un apărător, să poată fi asistat în mod gratuit de un avocat din oficiu, atunci când interesele justiției o cer; d. să întrebe sau să solicite audierea martorilor acuzării și să obțină citarea și audierea martorilor apărării în aceleași condiții ca și martorii acuzării; e. să fie asistat în mod gratuit de un interpret, dacă nu înțelege sau nu vorbește limba folosită la audiere”.

Dreptul la un proces echitabil, în accepțiunea art. 6 din Convenție, este o noțiune vastă, cu un înțeles autonom, puternic influențat de tradițiile legale ale statelor membre semnatare ale Convenției. Înțelesul autonom, determinat de caracterul eterogen al sistemelor de drept național, este supus unei interpretări dinamice, Convenția fiind considerată „un instrument viu care trebuie interpretat în lumina condițiilor de viață actuale”¹³. În ceea ce privește originea conceptului de „proces echitabil”, acesta este preluat din sistemele de drept adversariale, axate pe corectitudinea confruntării dintre apărare și acuzare și pe rolul judecătorului de a media această confruntare, fiind reinterpretat în sistemele de drept de factură inquisitorială.

Dreptul la un proces echitabil gravitează în jurul sintagmei „stat de drept”, definită prin preeminența drepturilor și libertăților fundamentale inerente oricărei persoane. Toate aceste drepturi și libertăți ar rămâne derizorii fără anumite garanții procedurale care să îi confere individului siguranță în fața posibilelor abuzuri ale puterii.

Art. 6 din Convenție reglementează drepturi procedurale privind buna administrare a justiției și nu drepturi de fond, iar respectarea garanțiilor procedurale constituie premisă pentru efectivitatea celorlalte drepturi garantate de Convenție: dreptul la viață, libertatea de exprimare, respectarea vieții private și de familie, dreptul la proprietate etc.¹⁴.

Subsumând, dreptul la un proces echitabil reprezintă ansamblul garanțiilor procedurale de natură să asigure efectivitatea drepturilor și libertăților fundamentale, garanții prin care se realizează buna administrare a justiției, premisă a existenței statului de drept.

Analizând jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, se poate lesne observa că instanța europeană este axată pe echitatea procedurală a procesului penal în ansamblu, iar nu pe fondul litigiilor dintre părți, art. 6 din Convenție instituind obligații de rezultat în sarcina statelor membre, conferindu-le libertatea de alegere a mijloacelor de aliniere a sistemelor naționale la scopurile Convenției.

Echitatea procedurilor este o chestiune privită în ansamblu, prin analiza cumulativă a tuturor etapelor și nu doar prin prisma unui incident particular

¹³ CEDO, Marea Cameră, *Loizidou c. Turciei*, Hotărârea din 23 martie 1995 pct. 71, în C. Bîrsan, *Convenția europeană a drepturilor omului. Comentariu pe articole. Drepturi și libertăți*, vol. I, Ed. All Beck, București, 2010.

¹⁴ CEDO, *Artico c. Italiei*, hotărârea din 13 mai 1980 în R. Chiriță, *Convenția europeană a drepturilor omului. Comentarii și explicații*, ed. a 2-a, Ed. C.H. Beck, București, 2008.

sau a unei greșeli de procedură în dreptul intern¹⁵. O încălcare a unei reguli procedurale în dreptul intern, chiar și flagrantă, nu poate, prin sine însăși, dăuna caracterului echitabil al procedurii¹⁶, la fel cum se poate constata o încălcare a art. 6 din Convenție chiar și atunci când regulile procedurale din legislația națională au fost respectate. În alte cazuri, încălcarea repetată a regulilor de procedură internă poate afecta echitatea procedurii, chiar dacă erorile, privite individual, nu au această aptitudine¹⁷.

Cu o viziune diferită este reglementat același drept în art. 8 C. pr. pen., sub denumirea marginală de „caracterul echitabil și termenul rezonabil al procesului penal”, după cum urmează: „*organele judiciare au obligația de a desfășura urmărirea penală și judecata cu respectarea garanțiilor procesuale și a drepturilor părților și ale subiecților procesuali, astfel încât să fie constatate la timp și în mod complet faptele care constituie infracțiuni, nicio persoană nevinovată să nu fie trasă la răspundere penală, iar orice persoană care a săvârșit o infracțiune să fie pedepsită potrivit legii, într-un termen rezonabil*”.

Articolul anterior enunță reia dispozițiile redată în vechiul Cod de procedură penală sub denumirea marginală de „scopul procesului penal”, înglobând trei elemente de bază, respectiv: soluționarea cauzei într-un termen rezonabil, prin realizarea unei represiuni corecte și exacte, cu respectarea drepturilor și libertăților individuale¹⁸.

Caracteristică a sistemului de drept continental, noțiunea de „proces echitabil” în dreptul intern implică și necesitatea aflării „adevărului real” („astfel încât să fie constatate în mod complet faptele ce constituie infracțiuni”). Caracterul autonom al noțiunii de „proces echitabil”, în accepțiunea art. 8 C. pr. pen. rezultă și din faptul că pe lângă desfășurarea procesului penal cu respectarea garanțiilor procesuale, aceasta implică și respectarea drepturilor și libertăților individuale, extinzând protecția oferită prin art. 6 din Convenție, destinat exclusiv garanțiilor procesuale, drepturile subiective fiind protejate prin intermediul celorlalte articole ale Convenției.

Afirmarea imperativului respectării drepturilor și libertăților individuale, alăturat necesității aflării adevărului real, denotă intenția legiuitorului care, pe

¹⁵ CEDO, *Monnell și Morris c. Regatului Unit*, hotărârea din 2 martie 1987, par. 55-70, www.echr.coe.int.

¹⁶ CEDO, *Marea Cameră, Gäfgen c. Germaniei*, hotărârea din 1 iunie 2010, par. 162-188, www.echr.coe.int.

¹⁷ Comisia Europeană, *Barberà, Messegué și Jabardo c. Spaniei*, hotărârea din 6 decembrie 1988, par. 67-89, www.ohchr.org.

¹⁸ N. Volonciu, *Tratat de procedură penală. Parte Generală*, vol. I, ed. a 3-a, Ed. Paideia, București, 1996, p. 17.